

РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

THE ROLE OF POLITICAL EDUCATION FOR YOUTH WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Савич В.О.,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу

Закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”»

У статті досліджується та визначається роль політичної освіти для молоді з особливими освітніми потребами. Підкреслюється, що сьогодні освіта в Україні повинна враховувати такі ключові процеси, як війна, пандемія, революція в інформаційній та комунікаційній сферах, дистанційність. Інклюзивна освіта прилаштовується до світових викликів і ґрунтується на принципах недискримінації, рівності учасників навчального процесу в єдиному освітньому просторі відповідно до їхніх потреб і можливостей.

На думку автора, політична освіта є важливою абсолютно для всіх учасників навчального процесу, тому що визначає цілісне ставлення студента до світових подій, сприяє оволодінню практичними навичками участі в громадському житті, укріплює власну політичну позицію, почуття патріотизму, громадянської активності у відстоюванні незалежності держави, прищеплює свободу висловлювати свої думки. Створення та розвиток ефективного функціонування системи політичної освіти має вирішальне значення у формуванні політичної культури молоді.

Автор наголошує, що саме держава має бути зацікавлена у формуванні політично зрілої молоді, яка усвідомлено аналізує події в країні та світі. Політичні знання нині це не лише частина загальної ерудиції, але й об'єктивна необхідність. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної особи, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Тому потрібно постійно удосконалювати систему освіти для ліквідації наявних кордонів в реалізації ідеї інклюзії.

Позитивно відображається на навчанні молоді з особливими освітніми потребами впровадження інноваційних технологій. Також невід'ємною умовою успішної політичної соціалізації студентів з інвалідністю є залучення їх до участі в конференціях, круглих столах, тренінгах, зустрічі з політичними експертами. Дуже важливо, щоб студента з особливими освітніми потребами спонукали до навчання саме позитивні мотиви, які прискорюють процес його адаптації до нових умов.

Ключові слова: політична освіта, людина з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, політична культура.

The role of political education for youth with special educational needs is explored and determined. It is emphasized that today Ukrainian education should take into account such key processes as war, pandemic, revolution in information and communication spheres, distance. Inclusive education adapts to global challenges and is based on the principles of non-discrimination, equality of participants in the educational process in a single educational space according to their needs and capabilities.

According to the author, political education is important for absolutely all participants of the educational process, because it determines the student's holistic attitude to world events, promotes the mastery of practical skills of participation in public life, strengthens one's own political position, a sense of patriotism, civic activity in defending the independence of the state, instills freedom to express one's thoughts. The creation and development of the effective functioning of the political education system is of crucial importance in the formation of the political culture of the youth.

The author emphasizes that it is the state that should be interested in the formation of politically mature youth who consciously analyze events in the country and the world. Nowadays, political knowledge is not only a part of general erudition, but also an objective necessity. Inclusive education involves the creation of an educational environment that would meet the needs and capabilities of each person, regardless of the peculiarities of his psychophysical development. Therefore, it is necessary to constantly improve the education system in order to eliminate existing boundaries in the implementation of the idea of inclusion.

The introduction of innovative technologies has a positive effect on the education of young people with special educational needs. Also, an integral condition for the successful political socialization of students with disabilities is their participation in conferences, round tables events, trainings, meetings with political experts. It is very important that a student with special educational needs is motivated to study by positive motives that accelerate the process of his adaptation to new conditions.

Key words: political education, a person with special educational needs, inclusive education, political culture.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена насамперед тим, що сьогодні освіта в Україні перебуває під впливом таких ключових процесів, як війна, пандемія, революція

в інформаційній та комунікаційній сферах, дистанційність, і повинна орієнтуватись на всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, зростання її розумових та

фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, підвищення освітнього рівня населення, його інтелектуального, творчого потенціалу, підготовку кваліфікованих фахівців.

Сьогодні інклюзивна освіта прилаштовується до світових викликів і ґрунтується на принципах недискримінації, рівності учасників навчального процесу в єдиному освітньому просторі відповідно до їхніх потреб і можливостей. В новому Законі України «Про освіту», а саме в статті 19 визначено право здобувати освіту в усіх навчальних закладах дітям з особливими освітніми потребами «нарівні з іншими особами, у тому числі шляхом створення належного фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби таких осіб, визначені в індивідуальній програмі розвитку» [1]. Політична освіта є важливою абсолютно для всіх учасників навчального процесу, тому що постає рушієм формування свідомого громадянина, а реалізація ідеї інклюзії як однієї з провідних тенденцій розвитку національної системи освіти, можлива лише в умовах постійного удосконалення та оптимізації процесу інтегрування дітей з особливими потребами у загальноосвітній простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Засади, стан, тенденції розвитку політичної освіти вивчали вітчизняні дослідники М. Дмитренко, В. Бебик, О. Бабкіна, С. Рябов, Ф. Рудич, О. Каргунів та інші. На думку М. Дмитренко, «політична освіта є джерелом формування політичної свідомості – політичних знань, переконань, поглядів, оцінок, установок, та ідеалів» [2, с. 145].

Проблему навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами та шляхи її вирішення в Україні досліджували А. Колупаєва, М. Сварник, В. Синьова, Н. Софій, А. Шевцова та ін. У своїх працях вони досліджують підходи до організації надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами та пошук нових форм їхньої соціалізації. Алла Колупаєва наголошує, що «якісна освіта передбачає задоволення особливих освітніх потреб кожного індивіда, в тому числі й з порушеннями психофізичного розвитку, без відриву такої особи від звичного соціального оточення, сім'ї, друзів» [3, с. 8]. Саме перед закладами освіти поставлено завдання навчити толерантності, миролюбності, терпимості, вмінню відстоювати свою громадянську позицію, поважати думку іншої людини, в тому числі і її політичний вибір.

Дослідження навчання молоді з особливими освітніми потребами та проблеми інклюзивної освіти проводиться викладачами Університету «Україна». У методичному посібнику «Соціалізація молоді з особливими освітніми потребами: кращі практики» [4] авторського колек-

тиву А. Базиленко, К. Бояршинова, А. Гребенюк, Г. Давиденко, І. Іванова, А. Коротєєва, О. Литовченко, С. Маркуця, І. Таланчук, Г. Туровець надані рекомендації із максимального включення студентів з інвалідністю у різні сфери життя, проаналізовано досвід практики запровадження інклюзивної освіти в Україні та наскрізного інклюзивного освітнього простору. У 2022 році вийшов друком методичний посібник «Працевлаштування людей з інвалідністю: кращі практики», в якому визначені складні чинники проблеми працевлаштування молоді з інвалідністю, пропозиція «робити все, щоб молоді люди, які можуть і хочуть навчатися, навчалися. ...Прошу вас звернути увагу на це, адже за освітою – майбутнє. І треба зрозуміти, що майже 15% людей у світі, з інвалідністю, це дуже велика частина. Ці 15% людей можуть мати освіту, хто в якій мірі може її засвоїти, але велика кількість з них можуть бути зайняті, конкурентоздатні, і це залежить тільки від нас з вами» [5, с. 25].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз вказаної проблематики характеризується міждисциплінарним характером досліджень. Враховуючи наявність наукових праць про важливість політичної освіти, вважаємо, що це питання потребує комплексного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення ролі політичної освіти в інклюзивному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результатом діяльності міжнародного співтовариства стало створення системи міжнародно-правових актів, що закріплюють і забезпечують реалізацію права людини на освіту. Наприклад, Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти 1960 р., Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Конвенція про права дитини 1989 р., Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р., Європейська хартія про регіональні мови та мови меншин 1992 р., Саламанська декларація 1994 року. Конвенція про права осіб з інвалідністю 2006 року, ратифікована Україною 16 грудня 2009 року, спрямована на захист важливих принципів, таких як: забезпечення доступності та повного й ефективного залучення осіб з інвалідністю до суспільного життя.

Стаття 24 Конвенції про права осіб з інвалідністю визначає гарантоване право осіб з інвалідністю на освіту [6]. В цьому і зміст інклюзивної освіти, яка передбачає створення освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної особи, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Навчання забезпечує духовно-культурний розвиток кожної особистості, відкриває шлях до знань. Можливість отримати вищу

освіту для таких студентів – це один із показників високої адаптації до соціуму.

Політична освіта є ефективним механізмом формування сучасного громадянського суспільства, метою якої є не лише засвоєння політичних знань студентом, а і сформувати його свідому активну позицію в політико-правовому, соціо-економічному, культурно-інформаційному полі держави. Вивчення політології визначає цілісне ставлення студента до світових подій, сприяє оволодінню практичними навичками участі в громадському житті, укріплює власну політичну позицію, почуття патріотизму, громадянської активності у відстоюванні незалежності держави, прищеплює свободу висловлювати свої думки.

Крім знань, навичок, установок політична освіта, на думку І. Воронова «сприяє формуванню особистості як самодостатнього індивіда, який веде цивілізований спосіб життя; формує орієнтацію особи на власні сили, здібності й можливості як засоби досягнення соціально комфортних умов життя та добробуту, реалізації через засади соціального партнерства ідей правового захисту особи, суспільної злагоди і солідарності як чинників соціально спрямованої політичної еволюції людства» [7, с. 221]. Крім того, в процесі особистісно-професійного становлення майбутнього спеціаліста також відбувається активне формування політичної компетентності, як результат осмислення молоддю її соціальної ролі та соціальної відповідальності.

В статті 29 Конвенції про права осіб з інвалідністю передбачено, що «держави-учасниці гарантують особам з інвалідністю політичні права й можливість користуватися ними нарівні з іншими» [6], в тому числі мати можливість і право голосувати як виборець, а також право бути обраним. Тому звертаємо увагу на непросту проблему формування систематизованих знань про політику, владу, демократію, цілеспрямоване вивчення політології в інклюзивному освітньому просторі. Цьому сприятиме навчання в змішаних групах, де поряд з студентами з особливими освітніми потребами навчаються здорові студенти, виховується толерантність до особистості людини з обмеженими можливостями. В сучасному непередбачуваному світі культура толерантності є вже не просто ознакою гарного виховання, а умовою протидії дестабілізації суспільства, конфронтації та загрозам національній безпеці.

Наголошуємо, що саме держава має бути захищена у формуванні політично зрілої молоді, яка усвідомлено аналізує події в країні та світі. Політичні знання нині це не лише частина загальної ерудиції, але й об'єктивна необхідність. На думку М. Іванова, «у демократичному суспільстві кожен громадянин має бути універсально освіченим, що дозволить йому «жити по-людськи», тобто не

стати об'єктом маніпуляцій. Демократія несумісна з неучтвом. Вона відкидає його, а коли виявляється неспроможною впоратися з цим завданням, то неминуче деградує до диктатури. Демократичні свободи тільки тоді дають відчутні плоди і для особистості, і для суспільства, коли спираються на високу компетентність громадян. Відтак демократія без повноцінної освіти неможлива. З іншого ж боку, повноцінна освіта неможлива без демократії» [8, с. 89].

Як вважає доктор політичних наук Морарь М. В., «владним структурам час зрозуміти, що тільки освіта може сформувати націю, що тільки вона належно може поширити українську національну ідею. Освіта повинна рости націю» [9, с. 102]. Заклади вищої освіти можуть створити сприятливі умови для отримання знань в галузі політичних наук. Зміст і напрями автономізації в роботі вищих навчальних закладів в Україні, відображені у Законі «Про вищу освіту» (2014 р.). Проте сьогодні освіта прилаштовується до світових викликів. Поділ дисциплін на «нормативні» та «вибіркові», коли студент отримав право відмовитись від обов'язкового вивчення багатьох гуманітарних дисциплін, в тому числі і політології, вказує, що гуманітарна освіта недооцінюється. На думку Є. Швеця, це може негативно позначитись не лише на загальному рівні освіченості майбутніх спеціалістів, а і на збереженні їхньої національної самосвідомості й ідентичності [10, с. 35].

Студентство, як окрема соціальна група, є складовою частиною молоді, характеризується як двигун розвитку економічного, політичного, правового та духовного потенціалу країни. Варто підкреслити, що система навчально-освітнього процесу повинна бути вибудована на основі гармонізації розвитку студента не лише як особистості, а і як свідомого громадянина с високим рівнем критичного мислення. Тому потрібно постійно удосконалювати систему освіти для ліквідації наявних кордонів в реалізації ідеї інклюзії.

Подолання зазначених протиріч розкриває проблему дослідження. У теоретичному плані – це наукове обґрунтування обов'язковості політичної освіти для молоді в тому числі і з особливими освітніми потребами на етапі навчання у вищих навчальних закладах як основа ідейного виховання в умовах посилення полікультурних тенденцій розвитку сучасного світу. У практичній сфері – це створення і забезпечення доступного функціонування системи політичної освіти, що сприятиме підвищенню політичної культури не лише студентства, а українського суспільства в цілому, формуванню національної ідентичності, усвідомленню громадянами свого взаємозв'язку з державою, що є важливим для розвитку демократії в Україні, толерантного ставлення один до одного.

Політична сфера є складнодинамічною, характеризується різноманітними соціальними процесами, які є взаємозалежними. Тому для пізнання політичного процесу використовується ціла система методів: порівняльний, системний, структурно-функціональний, івент-аналізу, контент-аналізу, герменевтики. Гуманітарні дисципліни, серед яких впливове місце займає політологія, з самого початку зверталися до констеляції методів, які відкривають у студентів максимум аналітичного і мінімум інтерпретаційного потенціалів. Метод втілює теорію та містить чітку послідовність процедур свого застосування.

Проте використовуючи різноманітні методи для пізнання політичного процесу і пояснення студентам, викладачам вузу доцільно звернути увагу на відстеження процесу реалізації особистісного потенціалу кожної окремої дитини та індивідуальні можливості особистості, особливо враховуючи навчання людей з інвалідністю. Полегшити сприйняття теоретичного матеріалу та мотивувати їх сформуванню власну політичну позицію, креативне мислення, бажання дискутувати допоможе застосування методу моделювання під час викладання. Перевага образного, а не словесно-логічного мислення, впливає на процес засвоєння теоретичних курсів чи окремих тем навчальних дисциплін, особливо з великим обсягом абстрактних понять і термінів. Наприклад, тема «Політична влада» для студентів з особливими освітніми потребами більш зрозуміла в схемах. У зв'язку з цим інколи виникає об'єктивна потреба у подовженні терміну для вивчення теми.

Позитивно відображається на навчанні молоді з особливими освітніми потребами впровадження інноваційних технологій, перетворення матеріалів в аудіо-формат, закупівля книг шрифтом Брайля та з великим шрифтом, створення мультимедійних версій занять, презентації. Також невід'ємною умовою успішної політичної соціалізації студентів з інвалідністю є залучення їх до участі в конференціях, круглих столах, тренінгах, зустрічі з політичними експертами, створення професійних та волонтерських внутрішньо-університетських груп. Це формує їхню вмотивованість до успішної самореалізації в житті і майбутній професійній діяльності, підвищує самооцінку, віру у власні сили.

Політична освіта і наука формують політичну культуру. Проте студенти з особливими освітніми потребами потребують індивідуального підходу для опрацювання навчального матеріалу. Тому в інклюзивному освітньому просторі викладач зобов'язаний використовувати різноманітні методи, поєднуючи теорію і практику, для сприяння розуміння та запам'ятовуванню складних політологічних термінів, абстрактних понять кожним студентом, виокремити та струк-

турувати найважливіше для розуміння теми окремим студентом, мотивувати на творчий пошук та саморозвиток. Також найбільш актуальним є аспект впровадження новітніх технологій, технічних інновацій у навчальний процес. Наприклад освітня платформа Google Meet, яка регулює якість зображення на екрані та має можливість підключення субтитрів, стала пріоритетною для студентів з вадами слуху, враховуючи, що є можливість бачити всі обличчя осіб визначеної відеоконференції, пряме підключення слухових апаратів до мобільних телефонів, регулювання гучності.

Важливою складовою навчання у закладах вищої освіти є професійне становлення особистості, яке зумовлює виникнення професійної ідентифікації. Якщо це не сформуванню, навіть за умов високого рівня теоретичних знань та відпрацьованих практичних умінь, відбувається втрата у процесі виконання професійної діяльності, це перешкоджає самореалізації, мотивації. Дуже важливо, щоб студента з особливими освітніми потребами спонукали до навчання саме позитивні мотиви, які прискорюють процес його адаптації до нових умов. «Освіта і просвітництво є ключем до розвитку суспільства і все починається з молодшого покоління, бо саме воно скоро буде голосувати на виборах, його треба підтримувати, бо це майбутнє!» [5, с. 29].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Прийняття Верховною Радою Закону України «Про вищу освіту» є суттєвим кроком на шляху Європейської інтеграції нашої держави. Визначення терміну у вищезазначеному Законі «людина з особливими освітніми потребами», який є загальноприйнятим у світі, підтверджує розуміння того, що для забезпечення інклюзії студентів з інвалідністю у навчальний процес мають враховуватись їхні індивідуальні особливості, створюватись безбар'єрне середовище. Позитивно відобразатиметься на соціалізації студентської молоді в інклюзивному освітньому просторі вивчення гуманітарних дисциплін, в тому числі і політології. В Україні в умовах дистанційності співпраці викладач-студент внаслідок війни, пандемії та можливих інших непередбачуваних світових змін нарізла необхідність переосмислити і підвищити статус політичної освіти для кожного патріотично налаштованого громадянина.

Водночас нинішнє пріоритетне завдання української освітньої політики полягає у забезпеченні високої якості освіти на ґрунті збереження її фундаментальності. Сьогодні, коли Україна захищає свій суверенітет і прагне протидіяти маніпулюванню суспільною свідомістю як власних громадян, так і інших країн, політична освіта може забезпечити формування і розвиток високої політичної культури, протидію інформаційній агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-19.htm (дата звернення: 16.03.2023р.).
2. Дмитренко М. А. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т оператив. діяльн. та держ. безпеки. Київ: Знання України, 2008. 544 с.
3. Колупаєва А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. №2. С. 7–18.
4. Соціалізація молоді з особливими освітніми потребами: кращі практики: метод. посіб. / Базиленко А., Таланчук І., Давиденко Г. та ін.; за загальною редакцією А. Базиленко. Київ: Талком, 2020. 128 с.
5. Працевлаштування людей з інвалідністю: кращі практики: метод. посіб. / Базиленко А., Таланчук І., Давиденко Г. та ін.; за загальною редакцією А. Базиленко. Київ: Університет "Україна", 2022. 198 с.
6. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 16.03.2023р.).
7. Воронов І. О. Людина і політика: У пошуках гуманістичної альтернативи. Київ: Генеза, 2003. 320 с.
8. Іванов М. Проблеми становлення сучасної політичної дидактики. *Політичний менеджмент*. 2004. № 4. С. 88–94.
9. Морарь М. В. Місце і роль політичної освіти у формуванні політичної культури української молоді: теоретико-методологічний аспект. *Регіональні студії. Науковий збірник*. 2020. № 20. С. 98–102.
10. Напрями удосконалення гуманітарного розвитку України: соціоантропологічні, соціокультурні та соціо-світоглядові виміри. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 22-23 листопада 2013р.* Запоріжжя: ЗДІА, 2014. 284 с.